

Introducció

En aquest setè número de la nostra revista continuem oferint balanços de grans temes de la història dels països de parla catalana en tots els aspectes. La influència de les colònies gregues de l'antiguitat en l'evolució de la cultura de la població autòctona ha estat un dels temes que han interessat més els investigadors i el públic. Les ruïnes d'Empòrion (Empúries) atreuen la curiositat dels visitants forasters en el magnífic paisatge del golf de Roses. No fou per casualitat que Empúries fou el punt per on començà la conquesta romana d'Hispania en el context de la Segona Guerra Púnica. A aquesta temàtica es dedica el primer article d'aquest número de *Catalan Historical Review*. L'estàtua grega clàssica més important trobada a la part més occidental de la Mediterrània és l'Esculapi (Asclepios) d'Empúries, el déu de la medicina. Fou descoberta a les excavacions de 1909 sota la direcció de l'Institut d'Estudis Catalans, que s'havia fundat només dos anys abans. L'alçada de l'estàtua supera els dos metres. Va ser esculpida probablement a Delfos amb marbre del Pentèlic i de l'illa de Paros, a la segona meitat del segle II aC. Avui molts investigadors consideren que l'obra representa Zeus Serapis i no Asclepios, però se la continua denominant l'Esculapi d'Empúries. L'any 2008, l'estàtua va ser traslladada a Empúries i se'n deixà una rèplica fidelíssima al Museu d'Arqueologia de Catalunya a Barcelona. Al mateix temps, se li han restituït els braços. Aquesta és la imatge de la portada d'aquest número.

El classicisme filohel·lènic formava part dels corrents europeus del tombant del segle XIX al XX i era considerat un element de modernització de la cultura catalana. En aquella mateixa època, Aristides Maillol, a la Catalunya Nord, començava la seva obra mediterrànica, molt valorada a la Catalunya del sud dels Pirineus. Si un greguista com Antoni Rubió i Lluch, el primer president de l'Institut d'Estudis Catalans el 1907, dedicava la seva vida a l'estudi de la presència catalana a la Grècia del segle XIV, les excavacions d'Empúries desenterraven els presumptes fonaments clàssics de Catalunya. A la història de la Grècia catalana, s'hi sumava el mite de la Catalunya grega.

Un altre article es dedica a oferir un balanç dels coneixements sobre les arts plàstiques a la Catalunya dels segle XVII i la primera meitat del XVIII, distingint les obres més creatives de les repetitives, que es troben a banda i banda del Pirineu abans i després de la frontera que dividí el Principat el 1659. L'art barroc a Catalunya havia estat devaluat per prejudicis adversos persistents fins fa poc, però ja s'ha començat a rescatar de l'oblit. El Manierisme tardà domina la major part del segle XVII i el Barroc pròpiament dit s'allarga fins a la primera meitat del segle XVIII abans de veure's desplaçat per l'academicisme, la superació

de la condició gremial de l'artista i el gust burgès per la mitologia i les al·legories. Es tractava d'un art dedicat majoritàriament a incentivar la devoció catòlica. Són cada vegada més nombrosos els artistes coneguts i ja no és solament Antoni Viladomat (1678-1755) l'únic pintor el renom del qual era ja un fet en el segle XIX. La personalitat d'escultors com Agustí Pujol i Lluís Bonifàs, juntament amb altres artistes, ha ampliat el panorama considerablement, malgrat les destruccions de la Revolució Francesa al nord dels Pirineus o de la desamortització conventual de 1836 al sud de la serralada, menors totes dues que la de l'estiu de 1936 en una Catalunya sacsejada per la guerra civil.

Un altre tema abordat en aquest número és el de l'encaix forçat de Catalunya a Espanya fins que la primera va veure destruïdes les seves institucions de govern pròpies el 1714. Cal estudiar aquest procés sense els prejudicis deterministes amb què l'han vist historiadors de la més diversa procedència ideològica i geogràfica. S'ha volgut, en molts casos, ignorar la viabilitat coetània a Europa de monarquies compostes i limitades, com si l'absolutisme borbònic fos l'única solució progressiva dins la formació de l'Estat modern. La revolució anglesa de 1688 havia consolidat el model de monarquia limitada preparlamentària amb la col·laboració de l'*statuder* de les Províncies Unides dels Països Baixos, un altre model similar. El constitucionalisme preparlamentari català havia sobreviscut molt afeblit a la Guerra de Separació de 1640 enfront de la monarquia hispànica. L'objectiu de recuperar la plenitud de l'autogovern influí poderosament en la decisió majoritària de catalans, valencians i aragonesos de passar-se al bàndol dels aliats durant la Guerra de Successió espanyola, veritable guerra europea. Sobre aquesta guerra, ja se'n va parlar al número 3 de *Catalan Historical Review* l'any 2010. Les institucions catalanes no eren democràtiques, en el sentit que avui es concep la democràcia, igual que a les altres monarquies limitades europees de l'època, però resultaven més representatives que les que s'imposaren a partir de 1714 per la força de les armes hispanofranceses. L'arrencada econòmica de la Catalunya moderna no fou producte de l'absolutisme borbònic, que, al contrari, interrompé un creixement que provenia del darrer terç del segle XVII. Atribuir al despotisme centralista espanyol del segle XVIII el creixement econòmic català resulta una tesi similar a la d'atribuir el dels anys seixanta a la dictadura franquista, que simplement vingué a endarrerir-lo gairebé vint anys en relació amb l'expansió europea.

En la literatura catalana contemporània, l'obra de Joan Maragall ha estat probablement la més llegida per generacions successives de catalans juntament amb la de Jacint Verdaguer. La commemoració, l'any 2011, del centenari

de la mort de Joan Maragall ha servit per a remarcar la renovació i l'ampliació incessants del coneixement d'una figura que no sols fou un poeta, sinó també un pensador. Sense ser ni filòsof ni teòleg, dotà la seva obra poètica i assagística d'una metafísica, d'una estètica i d'una ètica que feren que prenguéss, sobretot en els seus darrers temps, un significat profètic i crític independent, com a intel·lectual compromès amb la conflictiva societat que li tocà viure. Maragall va voler incidir en l'opinió pública sense por de l'escàndol i posant en joc el seu prestigi com a literat. El seu patriotisme català transversal i independent dels partits ha continuat resultant suggestiu. L'article que es dedica al tema en aquest número posa en relleu la dimensió fins i tot mística d'una obra i d'una personalitat que continuen desvetllant interès i que han donat lloc a una extensa bibliografia.

Al tema del paper de l'esport en la Catalunya del segle xx es dedica el darrer balanç d'estudis d'aquest número. La societat de masses del segle xx té en l'esport, com a pràctica i sobretot com a espectacle, un dels signes definidors de modernitat. Genera identitat col·lectiva, canalitza i sublima conflictes i la seva popularitat n'ha estimulat la

instrumentalització política per part de l'Estat. Al mateix temps, se'l considera un factor de regeneració d'una població activa cada vegada més sedentària. La història i la sociologia de l'esport constitueixen avui una veritable especialitat que atreu cada vegada més estudiosos amb el rigor d'una disciplina científica. A la darrereria del segle XIX, l'esport, que encara era una pràctica d'elits benestants, era sinònim a Catalunya d'aproximació a les societats europees més desenvolupades i es va desenrotllar a la vegada que el catalanisme polític. L'aspiració a tenir uns Jocs Olímpics va créixer fins al 1936, però no es va materialitzar fins als Jocs de 1992, un esdeveniment que projectà la identitat catalana internacionalment. A partir de la dictadura franquista, que negava els signes de catalanitat, el F. C. Barcelona esdevingué «més que un club» i avui identifica la nacionalitat catalana al món. A partir de la democratització política, el denominat esport per a tothom ha pres carta de naturalesa, més enllà de la dimensió competitiva i d'espectacle.

ALBERT BALCELLS
Editor